

Nr 292.

Av herr **Björnsson m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av stöd åt insättare i vissa sparbanker m. m.*

I proposition nr 229 till årets riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att anvisa ett belopp av 10 miljoner kronor för beredande av stöd åt vissa insättare i följande sparbanker, nämligen Allmänna sparbankerna i Stockholm, Göteborg, Örebro, Västerås, Sundsvall, Luleå och Landskrona samt Bergslagens sparbank i Falun. Den statliga hjälpverksamheten skall enligt förslaget omhänderhavas av Aktiebolaget Kreditkassan och avse att garantera enskilda insättare en viss minimiprocent av deras fordran enligt följande grunder:

»Då tillgodohavandet icke överstiger 1,000 kronor, garanteras 60 procent därav. Vid större tillgodohavanden garanteras vidare 40 procent för belopp över 1,000 kronor till och med 2,000 kronor samt 20 procent för belopp över 2,000 kronor till och med 5,000 kronor. Härvid läres statens garanti böra stanna, så att garanti icke lämnas för den del av tillgodohavande, som överskjuter 5,000 kronor. Med tillämpning av dessa regler skulle statsgarantien komma att utgöra, för ett tillgodohavande av 1,000 kronor 600 kronor, för ett tillgodohavande av 2,000 kronor 1,000 kronor samt för ett tillgodohavande av 5,000 kronor eller därutöver 1,600 kronor, vilket belopp alltså skulle utgöra statsgarantiens maximum. Då statens mellankomst allenast skulle avse att innebära en garanti för insättarna att utfå sina tillgodohavanden intill nu angivna minimibelopp, kommer understöd av statsmedel över huvud taget att lämnas allenast under förutsättning att vad vederbörande utfår i utdelning i sparbankens konkurs eller eljest vid avvecklingen av sparbankens verksamhet understiger respektive minimibelopp och, därest så är fallet, endast för att täcka skillnaden mellan minimibeloppet och vad som utgår vid avvecklingen.

En följd av det nu angivna förfaringssättet blir, att statsbidragen i allmänhet icke kunna definitivt fixeras förr än i samband med den slutliga avvecklingen. Därest statsgaranti kommer att lämnas, läres emellertid kunna förväntas, att andra penninginstitut skola finnas villiga att mot säkerhet i insättares sparbanksbok lämna försträckning intill en avsevärd del av det garanterade beloppet. Önskvärt torde vara, att det statsorgan, åt vilket nu ifrågavarande stödaktion uppdrages, träder i förbindelse med lämpliga sparbanker eller andra penninginrättningar till ordnande av lånemöjligheter av denna art.»

Juridiska personer, såsom kommuner, bolag, föreningar o. d., skola icke av statsmedel kunna erhålla någon som helst ersättning för förluster, var-

emot full betalning skall kunna ges för fordringar enligt s. k. skolsparböcker.

Slutligen förutsättes för statens mellankomst, att vederbörande sparbank omedelbart skall avveckla sin verksamhet antingen genom att avträda sina tillgångar till konkurs eller genom att träda i likvidation, varvid i senare fallet utsedda likvidatorer skola vara av Kungl. Maj:ts godkända. Kreditkassan skulle endast i särskilda undantagsfall träda emellan genom övertagande av engagemang eller på annat sätt direkt ingripa i likvidationen.

Av denna kortfattade redogörelse för huvudpunkterna i Kungl. Maj:ts förslag framgår, att den statliga stödaktionen till förmån för sparbankskraschens offer endast skulle avse att bringa viss mycket begränsad hjälp åt en enda grupp av dessa, nämligen enskilda insättare, varemot övriga insättare lika väl som låntagare lämnas helt ur räkningen.

Därjämte skall Kreditkassan vara dömd att spela en mycket passiv roll. Dess huvudsakliga uppgift synes skola vara att, sedan sparbankernas verksamhet blivit fullständigt avvecklad och de enskilda insättarnas utdelning bestämd, till vissa av dem utbetala, vad som kräves för att fylla den bestämda garantien.

Den hjälp staten i förevarande fall skulle lämna är sålunda till både syfte och omfattning vida mera begränsad än den, som givits vid föregående tillfällen, då Kreditkassan haft att stödja vacklande banker och sparbanker.

Till en början synes det vara oförenligt med statens ekonomiska intresse, att Kreditkassan skall förhålla sig helt passiv vid realisationen av ifrågasvarande bankers tillgångar. Vilka grunder man än bestämmer för statsgarantien åt insättare, är det uppenbart, att utgiften för garantiens fullgörande blir mindre, ju större utdelning insättarna kunna ha att vänta från likvidationen, med andra ord ju fördelaktigare resultat man kan få fram av realisationen. I den översikt över sparbankernas ekonomiska ställning, som finnes intagen i propositionen, angivas för vissa av bankföretagen förlusterna vid realisation av tillgångar så som de beräknats under antagande dels av ett gynnsamt förlopp och dels vid mindre gynnsamt förlopp. Dessa uppskattningar äro sammanförda i följande tabell:

För sparbanken i	Förluster vid realisation i miljoner kronor	
	gynnsam	mindre gynnsam
Stockholm	13.4	16.0
Göteborg	2.8	3.2
Örebro	1.3	2.1
Västerås	0.8	0.9
Falun	4.5	5.7
Summa	22.8	27.9

För dessa fem sparbanker beräknas den sammanlagda förlusten kunna växla mellan 22.8 och 27.9 miljoner kronor, alltefter den framgång, med vilken realisationen av deras tillgångar kan komma att genomföras. Även om beräkningen av lätt insedda skäl måste betraktas endast som en mycket grov approximation, är differensen 5.1 miljoner likväl så betydande, att det finnes all anledning för staten att sörja för bästa möjliga resultat av likvidationen.

I nära samband med frågan om statens förhållande till avvecklingen av bankernas verksamhet står frågan om beredande av skydd åt låntagarna. Skall avvecklingen äga rum under vanliga former genom konkurs- eller likvidationsförfarande, blir det uppenbarligen beroende av många ovissa faktorer, såsom konkursförvaltares respektive likvidatorers personliga intresse och duglighet likväl som enskilda kreditanstalters goda vilja, om låntagarna skola kunna påräkna human behandling och nödigt rådrum för ordnandet av behövlig kredit. Vid en snabb och hänsynslös realisation av de insolventa bankernas lånesäkerheter kunna både låntagare och deras borgesmän komma att tillfogas stor, ofta måhända obotlig skada. Med den starka ställning Kreditkassan har lär den genom olika medel kunna bringa låntagarna mycken hjälp utan att det behöver föranleda nämnvärda kostnader. Särskilt vid förhandlingar om överlåtande av sparbanksrörelse till annan redan befintlig eller nybildad kreditanstalt lär Kreditkassans medverkan kunna vara av stort värde. Av nu anförda skäl finna vi det nödvändigt, att Kreditkassan för genomförande av här ifrågasvarande stödaktion får lika vidsträckt befogenhet som den haft vid sin hittillsvarande verksamhet.

Vad sedan beträffar den föreslagna garantien åt insättare, finna vi denna otillräcklig. Garantien motiveras i propositionen uteslutande med billighetsskäl, och tvivelsutan är detta med hänsyn till de flesta enskilda insättarnas ekonomiska ställning tillräcklig grund för större hjälp än den Kungl. Maj:t föreslagit.

Man kan icke förbise det starka skäl för statsgaranti, som ligger däri, att den statliga kontrollen över dessa sparbanker varit utomordentligt bristfällig. Fall äro ju bekanta, då Konungens befallningshavandes kontrollombud icke blott underlåtit att varna allmänheten utan t. o. m. genom vilseledande framställningar företit folk att sätta in pengar i bankföretag, vilka sedan lång tid varit insolventa. Det är för övrigt ingalunda enbart privatpersoner, som skänkt obetingad tillit till den statliga kontrollens effektivitet. Förmyndaremedel kunna som bekant enligt nyligen reviderade lagbestämmelser placeras i vilken sparbank som helst, och socialstyrelsen, vilken övar tillsyn över sjukkassors medelsförvaltning, har veterligen icke i något fall ansett sig böra göra anmärkning mot placering i dessa sparbanker, ja, det saknas icke ens exempel på, att statens egna medel överlämnats till desamma.

Men framför allt är tilltron till våra kreditanstalter en så värdefull tillgång för landets ekonomiska liv, att staten bör vara beredd till för-

hållandevis mycket stora offer för att bevara den så vitt möjligt orubbad. Lider denna tilltro allvarligt avbräck, även om detta sker under en jämn konjunktur, kunna följderna härav vid en framtida kris bliva mycket ödesdigra.

Det sist anförda skälet gäller uppenbarligen med samma tyngd beträffande alla i sparbank insatta medel, vare sig de tillhöra enskilda personer eller kollektiva ägare. Men även billighetsskäl tala i många fall lika starkt till förmån för hjälp åt kollektiva ägare som åt enskilda. Delägarna i ett s. k. intressekontor, vilka genom detta insatt medel avsedda för betalning av skatt eller hyra, behöva säkerligen statlig hjälp lika väl som enskilda insättare. Detsamma torde gälla om flertalet sjukkassor, vilkas bankmedel ju tillhöra personer i ungefär samma ekonomiska ställning som de enskilda insättarna. Även i fråga om bankmedel tillhörande kommuner eller andra samfälligheter kan förvisso ofta behov av hjälp föreligga.

Vi kunna därför icke finna tillräckliga skäl föreligga att generellt ställa alla dylika insättare i en sämre ställning än enskilda i fråga om statsgarantiens storlek.

Tvivelsutan kan det ur vissa synpunkter anföras goda skäl för hel statsgaranti åt alla insättare, vilkas fordringar äro sparbanksmässigt sett legitima, d. v. s. grunda sig på verkligen gjorda insättningar och icke överstiga belopp, som enligt gällande lag må för en och samma persons räkning mottagas. Bland annat har ju statens tidigare ingripande genom Kreditkassan alltid helt säkerställt insättarna och därjämte även andra intressenter, i något fall t. o. m. aktieägare. Men med hänsyn till de stora belopp det här gäller och de oberäknliga konsekvenser det för framtiden kan tänkas få, anse vi oss icke kunna föreslå hel statsgaranti för andra medel än sådana som utgöras av förmyndaremedel eller äro insatta på s. k. skolparböcker.

När man för övriga insättare nödgas begränsa statsgarantien, kan det vid första påseendet synas tilltalande att på sätt Kungl. Maj:t föreslagit låta garantien procentuellt avtaga mycket snabbt för växande belopp på tillgodohavandet. Otvivelaktigt förekommer det många fall, där en insättare med ett obetydligt sparkapital väl behöver större procentuell garanti än en annan med större banktillgodohavande. Men minst lika ofta torde det förhålla sig på rakt motsatt sätt. För en fullt arbetsför yngre person, vilken lyckats sammanspara exempelvis 1,000 kronor, innebär förlusten av halva denna summa säkerligen icke ett lika hårt slag som förlusten av hälften för en på grund av hög ålder eller sjukdom orkeslös människa, även om denna senares sparkapital skulle uppgå till 10,000 kronor. Tillgodohavandets storlek säger för övrigt föga om behovet av hjälp redan av den anledningen, att insättarna kunna hava andra tillgångar än dem de placerat i någon av dessa banker. Beaktar man därjämte, att ett och samma sparkapital kan ha mycket olika realvärde allt efter växlande

levnadskostnader, hälsotillstånd och dylikt, saknas i själva verket grunden för en så kraftig depression, som Kungl. Maj:t föreslagit beträffande statsgarantiens gradering.

Enligt vår mening har man därför största utsikten att undvika en orättvis eller obillig fördelning av statshjälpen de olika insättarna emellan, om man gör statsgaratien i stort sett procentuellt lika i alla de fall, där icke en ingående individuell prövning kan giva anledning till reduktion. En sådan reduktion synes oss kunna vara försvarlig särskilt beträffande vissa kollektiva ägares fordringar och även enskildas, i fall dessa överstiga exempelvis 10,000 kronor.

För övriga insättare tillåta vi oss föreslå en statsgaranti av 90 procent för tillgodohavande upp till 1,000 kronor och 75 procent för överskjutande belopp.

Enligt följande sammanställning, som grundar sig på uppgifter ur propositionen beträffande:

Banken i	Insättningar i miljoner kr.	Beräknad förlust	
		i %	i miljoner kr.
Stockholm	18.120	80	14.496
Göteborg	7.559	40	3.024
Landskrona	0.302	25	0.075
Luleå	1.859	25	0.465
Sundsvall.....	2.514	20	0.503
Västerås	2.839	30	0.852
Örebro	4.518	35	1.581
Falun.....	8.415	60	5.049
Summa insättningar	46.126	Summa förluster	26.045

skulle för utdelning bland insättarna finnas tillgänglig en behållning av 46.126 — 26.045 = 20.081 miljoner kronor.

En utdelning av

75 procent av samtliga insättningar kräver	c:a 34.595 milj. kr.
15 procent extra för belopp upp till 1,000 kr. kräver »	2.826 » »
Tillsammans c:a 37.421 milj. kr.	
vadan, då den tillgängliga behållningen beräknas till »	20.081 » »
för den föreslagna statsgarantien skulle behövas	c:a 17.340 milj. kr.

Då emellertid bland insättningarna i tablån härovan inräknats även fordringar, som grunda sig på fingerade insättningar, torde ett belopp av 17 miljoner vara tillräckligt för genomförande av statens hjälpverksamhet enligt av oss föreslagna grunder.

Under återopande av vad nu anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta medgiva, att såsom särskild garantifond åt aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 må genom riksgäldskontoret tillhandahållas bolaget ett belopp av 17 miljoner kronor i av svenska staten utgivna 5 procent obligationer, att i huvudsaklig överensstämmelse med här ovan angivna grunder användas för beredande av stöd åt insättarna i vissa sparbanker samt för möjliggörande av en från allmän synpunkt tillfredsställande avveckling av dessa sparbankers verksamhet eller av deras förlustbringande engagemang.

Stockholm den 23 april 1929.

Edv. Björnsson.

Gustav Möller.

John Sandén.

G. W. Hansson.

Carl Eriksson.

Karl Sandegård.